

Vývoj a pokrok / Pokrok a vývoj

Slovo „vývoj“, které původně znamenalo jen rozvinutí toho, co už od počátku bylo v zavinuté podobě tady, dostalo zcela nový charakter a novou funkci, když svým významem počalo zahrnovat také nové kvality, nové skutečnosti, k nimž se ve „vývoji“ dospělo (resp. k nimž „vývoj“ dospěl – obojí je stále matoucí), aniž to bylo nějak „dáno“ (byť v zavinuté podobě) „od počátku“. Jakmile byla kdysi dávno postavena otázka po vzniku věcí, organismů a člověka, byla tím vlastně připravena půda pro další otázku, totiž po původu všeho nového. Aby však tato další otázka mohla být položena, musela být překonána představa, spjatá s mytickým myšlením (i životem), že totiž se cokoli může uskutečnit (a mít úspěch) jen pod tou podmínkou, že to napodobí a tedy zopakuje příslušný pravzor, který tu je „odevždy“. Tím byla jakákoli „novost“ vyloučena, resp. byla odsouzena k tomu, aby se propadla do propasti nicoty. Skutečnou „novost“ bylo možno znovu tematizovat teprve poté, co prorazila myšlenka evoluce, tj. vývoje od nižšího k vyššímu, a to v průběhu nesčetných po sobě jdoucích generací; ale ani potom to nebylo jednoduché a zejména sdostatek promyšlené. Je vcelku charakteristické, že novost byla vlastně opět zamlouvána jako „příznivá náhoda“, dokonce jako „příznivá chyba“ (dnes by se řeklo: nepravděpodobně perspektivní „překlep“ při přepisu genetických informací). Proto je pochopitelné, že myšlenka pokroku nemá původ v hlavách biologů, ale je spjata s myšlením historickým, konkrétně s úvahami o smyslu dějin a vůbec s pomalu se prosazující myšlenkou „dějinnosti“. Ujala se však zejména proto, že byla spojována s nadějemi, a to především a na prvním místě s nadějemi spojovanými s vědou či vědami a právě s jejich „pokroky“. Význam pokroků ve vědě a ve využití věd k praktickým cílům byl asi nejvíc přesvědčivý, protože byl sledovatelný v přehlednutelné časové perspektivě. Zároveň ovšem tato zdánlivá „přehlednost“ hodně zaváděla, a to především v tom, že velmi často představoval změny nikoli povlovné, krůček za krůčkem, ale změny pronikavé, náhlé, „revoluční“. Pak ovšem muselo nutně dojít k tomu, že bylo třeba podtrhovat důležitost oněch drobných krůčků, které k velkým, nápadným změnám vedly: bez drobných krůčků, tj. bez „drobné práce“, nejsou ani velké změny vůbec možné. Velké změny je třeba připravovat změnami malými. Filosoficky se pak přinejmenším od Hegelových časů mluvilo o dialektickém zvratu malých změn, které měly přípravný charakter, ve změny velké a pronikavé. (proti tomu naopak důraz „revolucionář“ podtrhoval důležitost velkých, pronikavých změn pro uvolnění cest ke změnám drobným, sice nezbytným, ale nemožným bez předchozího rázného uvolnění možností k malým postupným krokům.

(Písek, 071012-2.)